

ΤΑ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ Κ. ΔΙΑΘΗΚΗ ΠΑΡΑΛΛΗΛΩΝ ΔΙΗΓΗΣΕΩΝ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ ΙΟΥΔΑ

Υ Π Ο

Γ. Α. ΓΑΛΙΤΗ

ΥΦΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Περὶ τοῦ τέλους τοῦ Ἰουδα ἔχομεν πληροφορίας ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἐκ δύο παραλλήλων διηγήσεων, ἤτοι τοῦ Ματθ. 27, 3-10 καὶ τῶν Πράξ. 1, 18-20. Αἱ δύο διηγήσεις, ἔχουσαι πολλὰ τὰ κοινά, ἀφίστανται ἀλλήλων εἰς τινα σημεία, δημιουργουμένων οὕτως ἐρμηνευτικῶν προβλημάτων.

Κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Μ α τ θ α ί ο υ, ὁ Ἰούδας «μεταμεληθεὶς ἀπέστρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς πρεσβυτέροις λέγων· ἤμαρτον παραδοὺς αἷμα ἀθῶον. οἱ δὲ εἶπαν· τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψῃ· καὶ ρίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ ἀνεχώρησε, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγεατο. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια εἶπαν· οὐκ ἔξεστι βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἵματός ἐστι. συμβούλιον δὲ λαβόντες ἠγόρασαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις. διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος ἀγρὸς αἵματος ἕως τῆς σήμερον. τότε ἐπληρώθη τὸ ρηθὲν διὰ Ἰερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος. καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου ὄν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέ μοι κύριος».

Κατὰ δὲ τὴν ἀφήγησιν τῶν Π ρ ά ξ ε ω ν, «οὗτος μὲν οὖν ἐκτήσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας, καὶ πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος, καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ· καὶ γνωστὸν ἐγένετο πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν Ἀκελδαμά(χ), τοῦτ' ἐστὶ χωρίον αἵματος... γέγραπται γὰρ ἐν βίβλῳ ψαλμῶν· γεννηθῆτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρμος καὶ μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ...».

Ἐκ πρώτης ὄψεως τὰ δύο κείμενα, πέρα τῆς ἀλληλοσυμπληρώσεως, παρουσιάζουσιν ἐνίας διαφορὰς. Οὕτως, α) κατὰ τὰς Πράξεις ὁ Ἰούδας «ἐκτήσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας», ἐνῶ κατὰ τὸν Ματθαῖον οἱ ἀρχιερεῖς ἠγόρασαν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, οὐχὶ δὲ διὰ λογαριασμὸν τοῦ Ἰούδα, ἀλλ' «εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις»· β) τὸ «χωρίον» ὀνομάσθη ἀγρὸς αἵματος (Ματθαῖος) ἢ χωρίον αἵματος (Πράξεις), κατὰ μὲν τὸν Ματθαῖον ἐπειδὴ τὰ δι' ὧν ἠγοράσθη τριάκοντα ἀργύρια «τιμὴ αἵματός ἐστι», κατὰ δὲ τὰς Πράξεις

ἔνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Ἰούδα· γ) καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος τοῦ Ἰούδα περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Ματθαίου ἄλλως ἢ ὑπὸ τῶν Πράξεων. Πέρα τούτων πρέπει νὰ σημειωθῇ δ) καὶ ἡ διαφωνία, τρόπον τινά, πρὸς τὴν Π. Διαθήκην καὶ γενικώτερον πρὸς τὴν πραγματικότητα, καθ' ἣν τὸ ὑπὸ τοῦ Ματθαίου παρατιθέμενον χωρίον δὲν ἀνευρίσκεται παρ' Ἱερεμίας, ὡς οὗτος γράφει, ἀλλὰ παρὰ Ζαχαρία, τοῦλάχιστον κατὰ βάσιν.

Οὕτω δημιουργεῖται ἐρμηνευτικὸν πρόβλημα περὶ τοῦ τέλους τοῦ Ἰούδα. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τούτου διετυπώθησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐρμηνείας διάφοροι θεωρίαι.

A. ΣΥΜΒΙΒΑΣΤΙΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΙ

1. Συμβιβαστικὴ τῶν δύο ἀφηγήσεων εἶναι ἐν πρώτοις ἡ ἐρμηνεία τῶν π α τ ε ρ ω ν. Εἰ καὶ ἀκροθιγῶς μόνον περὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀσχοληθέντες, οὐδαμοῦ διαβλέπουσιν οὗτοι διαφωνίας. Τὴν πρώτην μετὰ τὰς βιβλικὰς διηγήσεις μαρτυρίαν περὶ τοῦ τέλους τοῦ Ἰούδα ἔχομεν ἐκ τοῦ Παπίου¹. Οὗτος ἐκφράζει βεβαίως σύγχρονον αὐτοῦ παράδοσιν, ἔταν γράφει: «Μέγα δὲ ἀσεβείας ὑπόδειγμα ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ περιεπάτησεν ὁ Ἰούδας πρηστεις ἐπὶ τοσοῦτον τὴν σάρκα, ὥστε μηδὲ ὀπόθεν ἄμαξα ραδίως διέρχεται ἐκεῖνον δύνασθαι διελθεῖν, ἀλλὰ μηδὲ αὐτὸν μόνον τὸν τῆς κεφαλῆς ὄγκον αὐτοῦ.....μετὰ δὲ βασάνους καὶ τιμωρίας ἐν ἰδίῳ, φασί, χωρίῳ τελευτήσαντος, ἀπὸ τῆς ὀδμῆς ἔρημον καὶ ἀόικητον τὸ χωρίον μέχρι τῆς νῦν γενέσθαι, ἀλλ' οὐδὲ μέχρι τῆς σήμερον δύνασθαι τινα ἐκεῖνον τὸν τόπον παρελθεῖν, ἐὰν μὴ τὰς ρῖνας ταῖς χερσὶν ἐπιφράξῃ. τοσαύτη διὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἔκρυσις ἐχώρησε». Τὸ «ἴδιον χωρίον» τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ «χωρίον» τῶν Πράξεων. Ἡ διήγησις αὕτη τοῦ Παπίου ἐρμηνεύει, βεβαίως, τὴν μαρτυρίαν τῶν Πράξεων, εἰ καὶ θεωρεῖ τὸ «πρηστεις γενόμενος» ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ «πρηστεις»². Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ ἀγνοεῖ τὴν διήγησιν τοῦ Ματθαίου, ἢ δὲν θεωρεῖ ταύτην ἀντιφάσκουσαν πρὸς τὴν τῶν Πράξεων. Συσχετίζων τὴν παράδοσιν ταύτην τοῦ Παπίου πρὸς τὴν διήγησιν τοῦ Ματθαίου ὁ Ἀπολιναρίου³ δέχεται ὅτι «οὐκ ἀπέθανε τῇ ἀγχόνῃ Ἰούδας, ἀλλ' ἐπεβίω καθαιρεθεὶς πρὸ τοῦ ἀποπνιγῆναι. καὶ τοῦτο δηλοῦσιν αἱ τῶν ἀποστόλων πράξεις, ὅτι πρηστεις γενόμενος ἐλάλησε μέσος, καὶ ἐξεχύθη τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ». Οὕτω συμβιβάζ-

1. Ἐξήγησις κυριακῶν λογίων δ', παρ' Ἀπολιναρίου, ἐν Βιβλιοθήκῃ Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1955 κ.έ. (ἐν τοῖς ἐφεξῆς συγκροτομ. ΒΕΠΕΣ), τόμ. 3 σελ. 119 στ. 12 κ.έ.

2. Πρβλ. καὶ Apparatus criticus ἐν E. Nestle—K. Aland, Novum Testamentum Graece, Stuttgart 1960²⁴, ἐν στ. 18.

3. Αὐτόθ. στ. 7 κ. έ. Πρβλ. Οἰκουμένιον Migne P.G. 118, 57.

ζει ὁ Ἀπολιναρίου τὰς δύο διηγήσεις, ἀνάγων τὴν σχετικὴν παράδοσιν εἰς αὐτὸν τὸν Παπῖον καὶ ἐκφράζων προφανῶς διαδεδομένην περὶ τοῦ τέλους τοῦ Ἰούδα γνώμην τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων. Πέρα τούτων, οἱ πατέρες τῶν πρώτων αἰώνων, γενικῶς εἰπεῖν δὲν διαβλέπουσι προβλήματα ἐν ταῖς διηγήσεσι περὶ τοῦ τέλους τοῦ Ἰούδα, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦσιν ἐν ταῖς ἔργοις αὐτῶν ἀδιακρίτως τὰς διηγήσεις, εἴτε τοῦ Ματθαίου, ὅποτε ὁμιλοῦσι σαφῶς περὶ ἀπαγχονισμοῦ⁴, εἴτε τῶν Πράξεων, ἀναφερόμενοι εἰς τὸ «πρηγῆς γενόμενος ἐλάκησε μέσος»⁵. Αἱ Ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ⁶ συνεκφέρουσι ἀμφοτέρα, γράφουσαι: «μεταμεληθεὶς ἀπήγγατο καὶ ἐλάκησε μέσος καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ». Ἡ διαφορὰ τῶν Διαταγῶν πρὸς τὸν Ἀπολιναρίου καὶ, προφανῶς, τὸν Παπῖον ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι, οὗτοι μὲν, εἰ καὶ δὲν προσδιορίζουσι ἐπακριβῶς τὴν χρονικὴν ἀπόστασιν αὐτῶν, ἀπομακρύνουσι χρονικῶς τὰ δύο γεγονότα, θεωροῦντες ὅτι ὁ Ἰούδας δὲν ἀπέθανε τελικῶς ἐπὶ τῆς ἀγχόνης, ἀλλὰ διεσώθη, αἱ Διαταγαὶ δ' ἀντιθέτως τοποθετοῦσι τὸ ἐν κατοπίν τοῦ ἄλλου, ὥστε νὰ γενῶνται ἢ ἐντύπωσις, ὅτι ἀμέσως μετὰ τὸν ἀπαγχονισμόν ἐγένετο τὸ ὑπὸ τῶν Πράξεων περιγραφόμενον. Ἡ ἀποψὶς αὕτη, ὡς φυσικωτέρα, φαίνεται ὅτι ἐπεκράτησεν ἀργότερον, εὐρίσκει δ' ἔκφρασιν παρ' Οἰκουμένιω⁷ λέγοντι: «...οὐδ' ἐν εἰς διαφωρίαν. Ἀμφοτέρα γὰρ γέγονε, διαρραγέντος τοῦ καλωδίου ὑφ' οὗ ἡ ἀγχόνη καὶ οὕτω πρηνοῦς ἐπὶ γῆς κατενεχθέντος καὶ λελακηκότος». Ὀλίγον δὲ ἀνωτέρω ἀποδίδει οὗτος τὸ «ἐλάκησε» διὰ τοῦ «διεσχίσθη». Βεβαίως ὁ Οἰκουμένιος ἀναφέρει γνώμης παλαιότερων αὐτοῦ. Οὕτω δὲν παραλείπει νὰ προσθήσῃ ἐν τῇ συνειρήνῃ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου γνώμην τοῦ Ἀπολιναρίου, ὡς καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ τελευταίου διασωθεῖσαν ἀποψιν τοῦ Παπῖου, περὶ ὧν ἀνωτέρω διελέβημεν. Εἶναι ἀξιοσημείωτον ἕμως ὅτι τῆς παραθέσεως τῆς ὡς ἄνω διηγήσεως τοῦ Παπῖου περὶ τοῦ τέλους τοῦ Ἰούδα, προτάσσει ὁ Οἰκουμένιος παραλλαγὴν ταύτης, καθ' ἣν ὁ Ἰούδας, «πρησθεὶς ἐπὶ τοσοῦτον τὴν σάρκα ὥστε μὴ δύνασθαι διελθεῖν, ἀμάξης ραδίως διερχομένης, ὑπὸ τῆς ἀμάξης ἐπιέσθη, ὡστε πᾶ ἔγκαστα αὐτοῦ ἐκκένωθῆναι»⁸. Πρόκειται, προφανῶς, περὶ ἐπιπολαίας ἐπεξεργασίας τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Παπῖου.

4. Ἰγνάτιος Πρὸς Φιλιππ., ἐν ΒΕΠΠΣ 2, σελ. 333, 26. Ὁριγένης κατὰ Κέλσον Β', ἐν ΒΕΠΠΣ 9, σελ. 133, 30-31. Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν. ΑΒ' αὐτόθ. 12, σελ. 323, 20. Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον αὐτόθ. 14, σελ. 386, στ. 25 κ.ε. Διάτ. ἀποστ. Β, ἐν ΒΕΠΠΣ 2 σελ. 20, 18.

5. Ἰππόλυτος, Ἑρμ. Ρούθ, ἐν ΒΕΠΠΣ 6, σελ. 156, 27. Εὐσέβιος Καισαρείας, Εὐαγγ. ἀπόδ. 1, ἐν ΒΕΠΠΣ 28, σελ. 61, 25 κ. ε.

6. Ζ', ἐν ΒΕΠΠΣ 2, σελ. 119, 21-22.

7. Εἰς τὰς Πράξεις, Migne P.G. 118, 57.

8. Αὐτόθ. σελ. 57-60.

Παραλλαγὴν ἐτέραν τῆς αὐτῆς παραδόσεως δίδει ὁ Θεοφύλακτος⁹: «Πλὴν γίνωσκε ὅτι ἔθηκε μὲν τὸν τράχηλον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀγχόνην, ἀπὸ δένδρου τινὸς κρεμάσας ἑαυτόν· τοῦ δὲ δένδρου κλιθέντος, ἐπέζησε τοῦ θεοῦ θέλοντος αὐτὸν ἢ εἰς μετάνοιαν συντηρηῆσαι ἢ εἰς παραδειγματισμὸν καὶ αἰσχύνην. Φασὶ γὰρ νόσφω δερικῆ περιπέπτωκεν, ὥστε ἔνθα ἄμαξα ραδίως διέρχεται, αὐτὸν μὴ δύνασθαι διελθεῖν. Εἶτα πρηνῆς πεσὼν ἐλάκησεν, ἀντὶ τοῦ διερράγη, ὡς ὁ Λουκᾶς φησὶν ἐν ταῖς πράξεσιν».

Εἰς τὴν περικοπὴν τῶν Πράξεων «ἐκτῆσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας» καὶ τὴν ὀλίγον κατωτέρω παρατιθεμένην ψαλμικὴν ρῆσιν «γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος» ἀναφερόμενος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος¹⁰ γράφει: «Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος. Τί γὰρ ἐρημότερον τοῦ τάφου γενέσθαι; ὥστε καὶ εἰκότως ἂν αὐτοῦ κληθεῖν τὸ χωρίον. Ὁ γὰρ τὸ τίμημα καταβαλὼν εἰ καὶ ἕτεροι οἱ ἡγορακοῦτες εἶεν, αὐτὸς ἂν εἴη δίκαιος¹¹ λογίζεσθαι κύριος ἐρημώσεως μεγάλης». Παρόμοιά που φρονεῖ καὶ ὁ Οἰκουμένιος¹²: «...τὸ μὲν κτήσασθαι οὐκ εἰς τὸν Ἰούδαν ἀναφέρων εἴρηκεν. Οὐ γὰρ αὐτὸς ὠνήσατο τὸ χωρίον, ἀλλ' οἱ ἱερεῖς, ἀπὸ τῶν ριφθέντων ὑπ' αὐτοῦ ἀργυρίων ἐν τῷ ναῷ. Ἐπεὶ δὲ μισθὸς ταῦτα τῆς προδοσίας Ἰούδα, ἐκείνῳ καὶ ἡ κτῆσις λογίζεται».

Τὴν γνάμνην τοῦ Ἀπολιναρίου, τὴν τὰς δύο διηγήσεις, τοῦ τε Ματθαίου καὶ τῶν Πράξεων, συμβιβάζουσιν, δέχεται καὶ Εὐθύμιος ὁ Ζιγαβηνός¹³. Κατ' αὐτόν ὁ Ἰούδας «διαγνωσθεὶς ὑπὸ τινῶν καθρέθη τῆς ἀγχόνης· εἶτα ἐν ἰδιάζοντι τόπῳ διέζησε καιρὸν ὀλίγον, καὶ πρηνῆς γενόμενος, εἵτουν πεπρησμένος, ἐξωγαμμένος, ἐλάκησε καὶ διερράγη μέσος καὶ ἐξεχύθη τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ καθὼς φησὶν ἡ βίβλος τῶν πράξεων». Ὡς πρὸς δὲ τὸ «ἐκτῆσατο χωρίον» παραπέμπει ὁ Ζιγαβηνός¹⁴ εἰς τὸν Χρυσόστομον, συμβιβάζοντα, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, τὰς δύο διηγήσεις. Ἐξ ἄλλου συμβιβαστικὸς ἐμφανίζεται ὁ Ζιγαβηνός καὶ ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῆς σχετικῆς διηγήσεως τοῦ Ματθαίου, τονίζων τὴν ταυτότητα τοῦ «ἀγροῦ αἵματος» αὐτοῦ πρὸς τὸ «χωρίον αἵματος» = Ἀκελδαμά, τῶν Πράξεων. Συμβιβαστικοὶ εἶναι καὶ οἱ ἔρμηνευταὶ πρὸς οὓς διαφωνεῖ ὁ Ζιγαβηνός, οἵτινες διέστελλον τὰς δύο διηγήσεις καὶ ἐφρόνουν ὅτι ἡ «κτῆσις τοῦ χωρίου ἐκ τοῦ μισθοῦ τῆς ἀδικίας» ἐγένετο μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἀγχόνης καταβίβασιν καὶ σωτηρίαν τοῦ Ἰούδα· οἱ αὐτοὶ διέστελλον τὸ «χωρίον» τοῦτο ἐκ τοῦ ἀγροῦ τοῦ κεραμέως¹⁵, θεωροῦντες προ-

9. Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον, αὐτόθ. 123, 460.

10. Εἰς τὰς Πράξεις αὐτόθ. 60,37.

11. Ἀνάγνωθι: δίκαιον.

12. Ἐνθ' ἄνωτ.

13. Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον αὐτόθ. 129, 705.

14. Αὐτόθ.

15. Αὐτόθ. σελ. 705.

φανῶς ὅτι ὁ «μισθὸς τῆς ἀδικίας» ἦτο ἄλλος ἢ τὰ τριάκοντα ἀργύρια.

Μιχαήλ ὁ Γλυκάς¹⁶ ἀναιρεῖ διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων καὶ παραπομπῶν εἰς τοὺς πατέρας τὴν διήγησιν τοῦ Παπίου. Κατ' αὐτόν, ἐὰν δεχθῶμεν ὡς ὀρθὴν τὴν διήγησιν τοῦ Παπίου, ἐλέγχουμεν τὸν Πέτρον ψευδόμενον, ἐφ' ὅσον, κατὰ μὲν τὸν Παπίαν, ὁ Ἰούδας ἐπέζησε χρόνον ἰκανὸν μετὰ τὴν ἀγχόνην, κατὰ δὲ τὸν Πέτρον εἶχεν ἤδη ἀποθάνει ὅτε ἐκήρυττε «μετ' οὐ πολὺ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ». Ἡ κτῆσις τοῦ χωρίου ἐγένετο κατὰ τὸν Γλυκάν διὰ τῶν ἀρχιερέων, ὡς φρονεῖ καὶ ὁ Χρυσόστομος¹⁶, πρὸς ὃν παραπέμπει. Ὁμοίως συμβιβάζει ὁ Γλυκάς τὸ «ἀπήγγξατο» τοῦ Ματθαίου πρὸς τὴν διήγησιν τῶν Πράξεων, δεχόμενος ἀμφοτέρα ταῦτα τῷ τότε [f. ἐν τῷ τότε χρόνῳ] γενέσθαι..... ἅτε τοῦ καλωδίου διαρραγέντος, ἐν ᾧ ἀπαιώρητο, κάντεῦθεν εἰς τὴν γῆν κατενεχθέντος ἐκείνου καὶ οὕτω μέσον λελακρηκότος.....»¹⁷. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Γλυκά παρατιθεμένη συγγενὴς πρὸς τὴν τοῦ Παπίου γνώμη Γεωργίου τοῦ Κεδρηνοῦ¹⁸, καθ' ἣν «πολλὰ παρακαλούμενος ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ὁ Ἰούδας ὥστε προσελθεῖν καὶ βαλεῖν μετάνοιαν, οὐκ ἠθέλησεν, ἐφ' ᾧ καὶ ἀκούσας ὅτι ἀνελήφθη ὁ Χριστός, ἐπὶ τοσοῦτον ὠγκώθη, ὥστε καὶ μέσον λακίσαι». Τὴν ἄποψιν ταύτην οὐδόλως συζητεῖ ὁ Γλυκάς, ὀνομάζων ἀπλῶς αὐτὴν «ματαιολογίαν».

Ὡς πρὸς τὸν χωρίον τοῦ Ζαχαρίου, ὅπερ ὁ Ματθαῖος ἀποδίδει τῷ Ἱερεμίᾳ, ἡδὴ ὁ Ὠριγένης¹⁹ θεωρεῖ ὅτι τοῦτο εὐρίσκεται (in secretis Jeremiae)... Ὁμοίως ὁ Ἱερώνυμος²⁰ δέχεται τὴν λύσιν τοῦ ἀποκρύφου, ὅπερ ἀποδίδει εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Ναζωραίων. Τὴν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν πατέρων ἐπικρατήσασαν γνώμην περὶ τοῦ ἀποκρύφου ἐκφράζει ἀντιπροσωπευτικῶς ὁ Ζιγὰβη νός²¹: «ἐν τῇ ἀναγινωσκομένῃ μὲν βίβλῳ τοῦ Ἱερεμίου τοῦτο οὐ γέγραπται. Λοιπὸν εἰ οὖν ἐν τῇ ἀποκρύφῳ αὐτοῦ ἱστορήται. εἰκὸς δὲ καὶ ὅσπερ ἐκβληθῆναι ταῦτα ἀπὸ τῆς ἀναγινωσκομένης ἐκ κακουργίας τῶν Ἰουδαίων ὅπερ καὶ ἐπὶ ἄλλων ρητῶν ἐγένετο».

2. Τὴν ρῆξιν πρὸς τὴν συμβιβάζουσαν ἐρμηνευτικὴν παράδοσιν ἐκήρυξαν οἱ μετάρρυθμισταί. Παρὰ τὰς ριζοσπαστικὰς τάσεις αὐτῶν ὅμως, ἀκούονται καὶ ἀσθενεῖς τινες φωναί, ὡς ἡ τοῦ σιναργάτου τοῦ Λουθήρου J. Bugenhagen²², πειρωμένου ἀδεξίως ὅπως ἐρμηνεύσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Ματθαίου ἀναφορὰν τοῦ χωρίου τοῦ Ζαχαρίου εἰς τὸν Ἱερεμίαν, διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ὁ Ζαχαρίας ἔφερεν ὡς δεύτερον ὄνομα τὸ τοῦ Ἱερεμίου.

16. Ἐν Migne, P.G. 158 σελ. 904-908

17. Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 905. Ἠρβλ. ἀνωτ. Οἰκουμέντων.

18. Παρὰ Γλυκᾶ, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 908.

19. Matth. Comment. Ser. Lat. 117 XI 249, 22 ed. Klostermann.

20. Ἐν χ. (VII 228 A) ed. Vallarsi.

21. Αὐτόθ. σελ. 708.

22. J. Bugenhagen, Annotationes 410, 1.

3. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἐποχὴν τῆς μεταρρυθμίσεως, οἱ ἀκολουθήσαντες χρόνοι τῆς λεγομένης προτεσταντικῆς ὀρθοδοξίας, καθ' οὓς ἐκυριάρχει ἡ ἰδέα τῆς κατὰ γράμμα θεοπνευστίας τῆς Γραφῆς, δὲν ἠνείχοντο διαφορὰς εἰς τὸ κείμενον. Διὰ τοῦτο καταβάλλεται κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἰδιαιτέρα προσπάθεια, ὅπως συμβιβασθῶσιν αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν δύο διηγήσεων περί τοῦ τέλους τοῦ Ἰούδα. Πλήθος διατριβῶν βλέπει τὸ φῶς, πραγματευομένων εἰδικῶς τὸ πρόβλημα τοῦτο. Ἡ παλαιὰ θεωρία, ἡ τὰς δύο διηγήσεις συμβιβάζουσα, καθ' ἣν ὁ Ἰούδας «ἀπήγγεστο» (Ματθαῖος) καὶ μετὰ ταῦτα «πρηγῆς γενόμενος ἐλάκησε μέσος καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ» (Πράξεις), ἀντιπροσωπεύεται καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπὸ πολλῶν ὀρθοδόξων προτεσταντῶν, ὡς οἱ J. Elsner²³, S. Liebeskind²⁴ κ.ά. Ὁ J. Lightfoot²⁵ ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ Ἰούδας ἐξετινάχθη ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς τὸν ἄερα, ἐκεῖ ἀπήγγεθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ κατόπιν ἐρίφθη εἰς τὴν γῆν, ὅπου «ἐλάκησε μέσος» κ.λ.π. Οἱ H. Grotius²⁶, G. J. Vossius²⁷ καὶ G. A. Saldenus²⁸ ἐπιχειροῦσιν ὅπως ἐρμηνεύσωσι μεταφορικῶς τὴν λέξιν «ἀπήγγεστο» τοῦ Ματθαίου²⁹. Τὴν κυριολεκτικὴν σημασίαν τοῦ «ἀπήγγεστο» ἀρνεῖται καὶ ὁ Perizonius³⁰, συνδέων τὸ ρῆμα πρὸς τὸ «ἄγχος» καὶ προσκομιζῶν πλῆθος χωρίων ἐλλήνων καὶ λατίνων συγγραφέων πρὸς ἀπόδειξιν τῆς θεωρίας αὐτοῦ καὶ ἐναντίον τοῦ J. Gronovius, ὑπεραμυνομένου τῆς κυριολεξίας τοῦ «ἀπήγγεστο»³¹. Μεταξὺ Perizonius καὶ Gronovius ἤρξατο μακρὰ ἔρις, ἔχουσα ὡς ἀποτέλεσμα τὴν συγγραφὴν σωρείας λεπτολόγων πραγματειῶν πρὸς στήριξιν τῆς θέσεως ἑκατέρου τῶν διαφωνούντων³². Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀντιμετωπίζεται τὸ πρόβλημα τοῦ χωρίου τοῦ Ἰερεμίου ὡς λάθος ἀντιγραφῆς³³. Ὁ B. Aretius³⁴

23. *Observationes sacrae in novi foederis libros*, 1720 σελ. 359.

24. *Dissertatio philologica de Juda Iscariothi*, Wittenberg 1712, σελ. 17.

25. *Horae hebraicae et talmudicae in quatuor evangelistas*, ed. B. Carp-zov, Lipsiae 1675, σελ. 487-488.

26. *Annotaciones in libros evangeliorum*, Amsterdam 1641, σελ. 474.

27. *Harmoniae evangelicae de passione, morte... Jesu Christi*, Amsterdam 1656, σελ. 216.

28. *Exercitium de Juda Iscariot*, ἐν *Otia Theologica*, Amsterdam 1684, σελ. 383 κ.έ.

29. Ἰδ. καὶ A. Austen, *Dissertatio de genere mortis Judae ad Act. 1,18*, 1732.

30. *Responsio ad notitiam nuperam*, Leyden 1703.

31. J. Gronovius, *Notitia et illustratio dissertationis de morte Judae*, Leyden 1703.

32. Πρβλ. ἐν γένει K. Lüthi, *Judas Iscarioth in der Geschichte der Auslegung*, Zürich 1955, σελ. 39.43. Οὗτος χαρακτηρίζει τὴν προσπάθειαν τοῦ Περιζωνίου διὰ τοῦ «ᾧδινεν ὄρος καὶ ἔτεκε μὴν!» (αὐτόθ. 43).

33. Aeg. Hunnius, *Commentarius in evangelium de Jesu Christo sec. Matthaeum*, Frankfurt 1602, σελ. 857. Πρβλ. J. Piscator, *Analysis logica evangelii secundum Matthaeum*, Herborn 1594, σελ. 788.

34. Πρβλ. K. Lüthi, ἐνθ' ἄνωτ.

θεωρεῖ ὅτι ἀρχικῶς τὸ χωρίον παρετέθη ἀνωνόμως, ἐνῶ ὁ V o s s i u s ³⁵ ἐπαναλαμβάνει τὴν γνώμην τοῦ Bugenhagen (ιδ' ἄνωτ.), πειρώμενος ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Ζαχαρίας ὀνομάζετο καὶ Ἱερεμίας. Γενικῶς ἡ ἐποχὴ αὕτη τῆς προτεσταντικῆς ὀρθοδοξίας ἐμφανίζεται ἐναντι τῆς πρώτης ἐποχῆς τῆς μεταρρυθμίσεως συντηρητικωτέρα καὶ κατευθυνομένη ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς μηχανιστικῆς κατὰ γράμμα θεοπνευστίας, τῆς πάσῃ θυσίᾳ συμβιβάζουσης τὰς διαφορὰς καὶ περιδεῶς ἀπολογουμένης ³⁶.

4. Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀπακολουθήσασαν ἐποχὴν τῆς διαφωτίσεως συνεχίζονται αἱ συμβιβαστικαὶ τάσεις. Αἱ προσπάθειαι συμβιβασμοῦ ἀμφοτέρων τῶν διηγήσεων κυριαρχοῦσι τῶν συζητήσεων περὶ τοῦ τέλους τοῦ Ἰουδα, τὰ προσκομιζόμενα ὅμως ὑπὸ τῶν μελετητῶν³⁷ ἐπιχειρήματα δὲν διαφέρουσι τῶν τῆς προγενεστέρως ἐποχῆς.³⁸

5. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἰσάγει νέας ἀπόψεις, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ χωρίου Ἱερεμίου-Ζαχαρίου, ὁ J. C h r. K. v o n H o f m a n n ³⁹. Οὗτος εὕρισκει ὅτι ὁ Ματθαῖος, εἶδε μὲν προφητευομένην εἰς τὸν Ζαχαρίαν τὴν τιμὴν τῆς ἀγορᾶς («τὰ τριάκοντα ἀργύρια») καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἀύτοιο ὅσοι οἱ ἀρχιερεῖς ἔδωκαν τὰ χρήματα διὰ τὴν ἀγορὰν ταύτην, εἰς τὸν Ἱερεμίαν (κεφ. 18) ὅμως βλέπει προφητευόμενον τὸν τόπον, ὃν ἠγόρασαν οἱ ἀρχιερεῖς διὰ τῶν χρημάτων τῆς προδοσίας («τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως»). Ὁ Ματθαῖος δὲν ἔσφαλεν, ὀνομάσας μόνον τὸν Ἱερεμίαν ὡς τὸν προφήτην, οὗ ἡ προφητεία ἐπληρώθη, διότι οὗτος προφητεύει τὸ σπουδαιότερον. Ἡ σπουδαιότης τῆς προφητείας τοῦ Ἱερεμίου καταφαίνεται, κατὰ τὸν Hofmann, καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς: ἡ περικοπὴ τοῦ Ἱερεμίου, ἐν ἧ ἡ προφητεία περὶ τοῦ ἀγροῦ τοῦ κεραμέως, προλέγει τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ, ὡς τιμωρίαν διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Μολώχ. Ἡ καταστροφὴ ἐγένετο, ἀλλ' ἡ Ἱερουσαλήμ ἀνωκοδομήθη. Ἄρα ὁ Ἱερεμίας προφητεύει δευτέραν τινὰ καταστροφὴν, ἕνεκα μείζονος παραπτώματος. Ἀναφέρων τὴν ὅλην προφητείαν εἰς μόνον τὸν Ἱερεμίαν ὁ Ματθαῖος θέλει νὰ ἐξάρῃ τὴν προφητείαν τοῦ Ἱερεμίου καὶ νὰ ἐπισημάνῃ τὴν ἐπερχομένην καταστροφὴν, ἕνεκα τῆς περιφρονήσεως τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Θεοῦ.

Παραπλησίως πῶς σκέπτεται καὶ ὁ Th. Z a h n ⁴⁰. Οὗτος δέχεται ὅτι τὸ

35. Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 210.

36. Ἰδ. K. L ü t h i, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 46-47.

37. J. G l o r i e u s — H. H a m m o n d i u s, *Novum Testamentum, Frankfurt 1714*, σελ. 207-208. C. A. H e u m a n n, *Erklärung des N. Testaments, Hannover 1750-1753, Acta* σελ. 41. Ἐνταῦθα θὰ πρέπει νὰ καταταγῇ καὶ ὁ H. G r o t i u s, ἰδ. ἄνωτ., ὡς πρόδρομος τῆς διαφωτίσεως.

38. K. L ü t h i, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 65-66.

39. *Weissagung und Erfüllung, τόμ. II, Nördlingen 1841*, σελ. 127-129.

40. *Das Evangelium des Matthäus (Kommentar zum Neuen Testament, herausgegeben von Th. Z a h n, I)*, Leipzig 1905², σελ. 699-701.

μνημονικὸν λάθος τοῦ Ματθαίου προεκάλεσεν ἀνάμνησις τοῦ Ἱερ. 18, 2-12. 19, 1-15. Τὸ γεγονός, ὅτι ἀνάγει τὴν προφητείαν εἰς τὸν Ἱερεμίαν, ἀποδεικνύει τὴν ἀνάμνησιν ἐκείνων ἀκριβῶς τῶν χωρίων τοῦ προφήτου τούτου, καθ' ἃ ὁ Ἱερεμίας θὰ ἐξήρχετο «εἰς οἶκον τοῦ κεραμέως» παρὰ τὴν πεδιάδα Βὲν Ἐννῶμ, ἵνα κηρύξῃ τὴν ἐγγίζουσαν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ. Δυνάμεθα, κατὰ τὸν Zahn, νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι εἰς τὴν πεδιάδα ταύτην ἔκειτο ὁ ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων ἀγορασθεὶς ἀγρὸς τοῦ κεραμέως, ἐκπληρωθείσης οὕτω τῆς προφητείας. Ὁμοίως ὁ αὐτὸς Zahn⁴¹ πειρᾶται ὅπως συμβιβάσῃ τὴν διήγησιν τῶν Πράξεων περὶ ἀγροῦ αἵματος πρὸς τὴν τοῦ Ματθαίου, φρονῶν ὅτι ὁ ἀγρὸς ὀφείλει τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ, ὡς ἀγορασθεὶς διὰ τῆς «τιμῆς αἵματος». Τοῦτο δηλοῖ, κατὰ τὸν Zahn, οὐ μόνον ὁ Ματθαῖος (27,6) ἀλλὰ καὶ αἱ Πράξεις, διὰ τῆς μνείας τοῦ «μισθοῦ τῆς ἀδικίας» (1,18).

Συμβιβασμὸν τῶν κειμένων ἐπιχειρεῖ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις καὶ ὁ ρωμαιοκαθολικὸς J. Sickenberger⁴². Οὗτος ἀμφιβάλλει ὡς πρὸς τὴν ὀρθότητα τῆς ἀναγνώσεως τοῦ «ἐκτήσατο» τῶν Πράξεων 1,18, εἰ καὶ, ὡς ἀναγνωρίζει, τὸ «ἐκτήσατο» ἀναγράφεται εἰς ὅλα τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα καὶ μεταφράζεται ὑπὸ τὴν ἑννοίαν ταύτην εἰς ὅλας τὰς μεταφράσεις (Vulgata: Possedit, ἔνιοι κώδικες: adquisivit). Ἐνδέχεται, ὅμως, ὁ συγγραφεὺς νὰ ὑπηγόρευεν («ε κ τ ι σ α τ ο») καὶ ὁ γραφεὺς νὰ ἔγραψε «ἐκτήσατο», ἐφ' ὅσον παρόμοια λάθη εἶναι δυνατὰ ἐξ αἰτίας τοῦ ἰωτακτισμοῦ. Οὕτως ὑπερπηδᾶται τὸ ἐμπόδιον, νὰ θεωρῆται τὸ «ἐκτήσατο» ὑπὸ τὴν ἑννοίαν τῆς ἀμέσου κτήσεως καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ Ἰούδας ὡς ὁ «κτισάμενος» (Stifter) τὸ χωρίον, ἦτοι ὁ χορηγησας τὰ χρήματα διὰ τὴν ἀγοράν.

Ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ χωρίου τοῦ Ἱερεμίου, λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἄποψις τῶν H. L. Strack—P. Billerbeck⁴³, ὑποστηριχθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ Lightfoot⁴⁴. Κατ' αὐτούς, ἐὰν δὲν ἀναγράφεται ἐκ πλάνης ὁ Ἱερεμίας, χαρακτηρίζονται διὰ τοῦ «Ἱερεμίου τοῦ προφήτου» τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἐν γένει, ὧν πρῶτον ἦτο κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν τὸ βιβλίον τοῦ Ἱερεμίου⁴⁵. Παράλληλος ρῆσις εἶναι κατὰ τοὺς Strack—Billieberek τὸ χωρίον Λουκ. 24,44, ἐνθα ὑπὸ τὸν ὄρον «ψαλμοὶ» νοεῖται τὸ τρίτον μέρος τοῦ κανόνος

41. Die Apostelgeschichte des Lucas, Erste Hälfte (Kommentar zum N. Testament V), Leipzig 1919¹⁻², σελ. 54-55.

42. Judas als Stifter des Blutackers; Apg 1, 18 f., ἐν Biblische Zeitschrift 18 (1928), σελ. 69-71.

43. Kommentar zum N. Testament aus Talmud und Midrasch, I. Das Evangelium nach Matthäus, München 1961³, (1922¹), σελ. 1029-1030.

44. Παρὰ E. Lohmeyer—W. Schmauch, Das Evangelium des Matthäus (H. A. W. Meyer, Kritisch-exegetischer Kommentar über das N. Testament, Sonderband), Göttingen 1962³, σελ. 378.

45. Κατὰ τὸ βαβυλωνιακὸν Ταλμούδ, Baba Bathra 14 b (Baraita).

τῆς Π. Διαθήκης, τὰ ἀγιόγραφα (κεθουβείμ). Κατὰ ταῦτα, «τὸ ρηθὲν διὰ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου» εἶναι ταυτόσημον πρὸς «τὸ ρηθὲν διὰ τῶν προφητῶν», τύπον παραπομπῆς, εὐρισκόμενον καὶ ἐν Ματθ. 2,23.

Ὅμοίως ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον νὰ ὑποστηρίζεται ἡ παλαιὰ γνώμη ὅτι ἡ παραπομπὴ εἶναι εἰλημμένη ἐξ ἀποκρύφου βίβλου τοῦ Ἱερεμίου, ὑπὸ ἐπιστημόνων τῆς περιωπῆς τῶν E. L o h m e y e r—W. S c h m a u c h ⁴⁶, οἵτινες πειρῶνται διὰ λεπτολογίων συλλογισμῶν, ὅπως ἀποδείξωσι ταύτην ὡς ὀρθήν.

B. ΛΟΙΠΑΙ ΘΕΩΡΙΑΙ

Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως ἄρχεται ἡ ρῆξις πρὸς τὴν συμβιβάζουσαν ἐρμηνευτικὴν παράδοσιν. Τοῦτο εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν βαθμιαίαν περιπλοκὴν τοῦ προβλήματος, εἰς τὴν λύσιν τοῦ ὁποίου ὑπεισέρχονται πλέον καὶ ἕτεροι παράγοντες: ἕκαστος τῶν ἐρμηνευτῶν κρίνει ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θεολογικῶν αὐτοῦ προϋποθέσεων. Ἡ νηφαλία κριτικὴ ἐν πολλοῖς ἐγκαταλείπεται, ἀστήρικτοι καὶ αὐθαίρετοι συλλογισμοὶ καὶ συμπεράσματα κατακτῶσι συνεχῶς ἕδαφος, ἕως ὅτου κύριαρχήσῃ ἡ σύγχυσις καὶ τὸ ἀδιέξοδον.

1. Ἀπορριπτικὴ τῆς διηγήσεως τῶν Πράξεων θεωρία. Αὕτη διετυπώθη ὑπὸ τοῦ Καλβίνου ⁴⁷ διαγράφοντος τὴν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰούδα ἀφήγησιν τοῦ Λουκᾶ ⁴⁸, καὶ θεωροῦντος ταύτην ὡς παρεμβολὴν αὐτοῦ εἰς τὸν ἐν ταῖς Πράξεσι καταχωριζόμενον λόγον τοῦ Πέτρου ⁴⁹. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ματθαίου ἀπόδοσις τοῦ χωρίου τοῦ Ζαχαρίου εἰς τὸν Ἱερεμίαν προέρχεται ἐκ πλάνης (error) αὐτοῦ, χρηζούσης ἀποκαταστάσεως ⁵⁰. Σημειωτέον, ὅτι πιθανὴν πλάνην διαβλέπει ὁμοίως καὶ ὁ σύγχρονος αὐτοῦ μεταρρυθμιστῆς Μελάγχθων ⁵¹.

2. Ἀντιθέτως ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν εὐρίσκεται ἡ διήγησις τῶν Πράξεων, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Fritz Barth ⁵². Κατ' αὐτὸν ὁ Παπίας ἠγνόει ἢ δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὴν διήγησιν τοῦ Ματθαίου, πιθανώτατα καὶ τῶν Πράξεων, ἦν, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἐγκρίθη ταύτην, δὲν ἐτίμα ὡς κανονικὴν. Ἐν ἀντιθέτῳ περι-

46. Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 378-380.

47. J. Calvin, Opera, Braunschweig 1891-1892 (Corpus reformatorum), τόμ. 48,19.

48. Πράξ. 1, 18-19.

49. 1, 16-22. Ὅτι οἱ στ. 19-20 δὲν εἶναι παρεμβολὴ ἀλλὰ προέρχονται ἐκ τοῦ Λουκᾶ ἀπέδειξεν ὁ J. Renie, Revue biblique 54 (1948), σελ. 43 κ.ε.

50. J. Calvin, ἔνθ' ἀνωτ. 45, 749.

51. Ph. Melancthon, Opera, Halle 1847 (Corpus reformatorum), τόμ. 14,1019.

52. Der Tod des Judas Iscariot, ἐν Theolog. Zeitschrift aus der Schweiz, 1894, σελ. 117-124.

πτώσει δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ ἀπομακρυνθῆι τόσο τῶν δύο κανονικῶν διηγήσεων καὶ νὰ προβάλλῃ ἐτέραν διήγησιν παρὰ τὰς δύο κανονικάς. Τοῦτο πείθει, κατὰ τὸν F. Barth, ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ α' μ.Χ. αἰ. δὲν ὑπῆρχεν ἐνότῃς παραδόσεως ὡς πρὸς τὰς συνθήκας τοῦ θανάτου τοῦ Ἰούδα. Τὴν διήγησιν τοῦ Παπίου θεωρεῖ ὁ F. Barth ὡς στηρίζουσαν τὴν διήγησιν τῶν Πράξεων. Ἐξ ἄλλου, τὰ κατὰ τὸν Ματθαῖον δοθέντα ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων τῷ Ἰούδα τριάκοντα ἀργύρια ἦσαν, ὡς φιλοδώρημα πολλά, διὰ τὴν ἀγορὰν ἀγροῦ ὀλίγα. Ὁ Λουκᾶς ἀπ' ἐναντίας, μὴ καθορίζων τὸ ποσὸν καὶ λέγων ἀπλῶς «ἐκτέθησθε χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας», εὐρίσκεται ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ἐπιτρέπων ὅπως συμπεράνωμεν, ὅτι ἦσαν τόσα, ὅσα ἐχρειάζοντο διὰ τὴν ἀγορὰν ἀγροῦ.

3. **Θεωρία τῆς πλάνης** ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας. Κατὰ τὸν καινοδιαθηκολόγον τῆς Ἰένης Karl von Hase, αἱ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰούδα διαφοραὶ ἐν ταῖς διηγήσεσιν ὀφείλονται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ἐγνωρίζον μὲν τὸν θάνατον τοῦ Ἰούδα, αἱ περὶ αὐτοῦ ἄμως σχετικαὶ λεπτομερεῖαι διέφευγον αὐτούς· οὗτοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀσχοληθῶσι περὶ αὐτάς, ἐφ' ὅσον πολὺ μείζονος σημασίας γεγονότα ἐπλήρουν τὴν σκέψιν αὐτῶν. Οὕτως ἀπέδωσαν μὲν τὸ γεγονός τοῦ θανάτου ὁ τε Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς, περὶ τὰς λεπτομερείας ἄμως ἔσφαλον⁵³. Ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι ἀπίθανον, νὰ διέδωσεν αὐτὸς ὁ Ἰούδας ψευδῶς τὰς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ εἰδήσεις, ἵνα καταστήσῃ ἄνευ ἀντικειμένου τὴν κατ' αὐτοῦ ὀργὴν τῶν μαθητῶν καὶ τῶν πρώτων χριστιανῶν καὶ σώσῃ οὕτω τὴν ζωὴν αὐτοῦ⁵⁴.

4. **Ἐξελικτικὴ θεωρία.** Ἐν τῇ περὶ τοῦ τέλους τοῦ Ἰούδα παραδόσει διακρίνει ὁ A. Schlatter⁵⁵ τρία στάδια ἐξελιξέως. Τὸ πρῶτον ἀντιπροσωπεύει ὁ Ματθαῖος, τὸ δεύτερον αἱ Πράξεις καὶ τὸ τρίτον ὁ Παπίας. Ὁ Schlatter δέχεται τὴν ὑπαρξιν ὁμαδικοῦ τινος τάφου ἐν κρύπτῃ, γνωστῇ ὡς «ἀγρὸς αἵματος». Ὁ «πρὸς ταφὴν τοῖς ξένοις» προωρισμένος οὗτος τάφος ἐδέχθη καὶ τὸ πτώμα τοῦ Ἰούδα, γενόμενος οὕτω διὰ τοὺς πρώτους Χριστιανούς ὁ ἴδιος αὐτοῦ τάφος. Ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου πυρῆνος οἰκοδομοῦσι κατὰ τὸν Schlatter ὁ τε Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς καὶ ὁ Παπίας, ὁ τρίτος βεβαίως μετ' ἀχαλινώτου φαντασίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πρῶτον, ἐν διακρίνει «πλουσία εἰς ἰδέας σοβαρότης, διὰ τὴν ὁποῖαν τὰ γεγονότα ταῦτα ἔχουσι τὸ ἀνεξάντλητον αὐτῶν βάθος»⁵⁶.

5. **Μυθικαὶ θεωρίαι.** Ἀπάσας τὰς λεπτομερείας περὶ τοῦ τέλους τοῦ Ἰούδα θεωρεῖ ὡς μύθους ὁ D. F. Strauss. Κατ' αὐτόν, ὑπάρχουσαν το-

53. Leben Jesu, Leipzig 1829, σελ. 232.

54. Geschichte Jesu, nach akademischen Vorträgen, Leipzig 1876, σελ. 546.

55. Zur Topographie und Geschichte Palästinas, Calw und Stuttgart 1893, σελ. 217-218.

56. Αὐτόθ. σελ. 218.

πωνυμίαν «ἀγρὸς αἵματος» συνέδεσαν οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ πρὸς τὸν Ἰούδα, δημιουργηθέντος οὕτω λίαν ἐνωρὶς τοῦ σχετικοῦ μύθου, συνδεθέντος ἐπὶ πλεόν πρὸς βιβλικὰς προφητείας⁵⁷. Ἡ αὐτοκτονία τοῦ Ἰούδα φαίνεται αὐτῷ ἀπίθανος. Φυσικώτερον θεωρεῖ ὅτι, ἀποχωρήσας ὁ Ἰούδας ἐκ τῆς ομάδος τῶν μαθητῶν, ἐξηφανίσθη ἀπὸ τῶν ὀμμάτων αὐτῆς, οὕτως ὥστε ἡ ἀγνοία περὶ τῆς τύχης τοῦ προδότου νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸ ἔδαφος εἰς τὴν φαντασίαν, ἵνα διαπλάσῃ τὸν μῦθον περὶ τοῦ Ἰούδα, συμφώνως πρὸς τὰς προφητείας τῆς Π. Διαθήκης, αἵτινες ἐνεφανίζοντο οὕτως ἐκπληρούμεναι, καὶ νὰ συνδέσῃ τὸν ὑπάρχοντα «ἀγρὸν αἵματος» πρὸς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἐγγλήματος αὐτοῦ⁵⁸. Παρόμοια φρονεῖ καὶ ὁ E. Zeller⁵⁹, ἐνῶ ὁ B. Bauer⁶⁰ κρίνει ἔτι ριζοσπαστικώτερον τὰ κείμενα⁶¹. Ὡς μυθικὰς θεωρεῖ ἀμφοτέρας τὰς περὶ Ἰούδα ἀφηγήσεις καὶ ὁ W. Wrede⁶². Αἱ λεπτομέρειαι τῶν διηγήσεων εἶναι κατ' αὐτὸν εἰλημμένοιαι ἐκ τῆς Π. Διαθήκης. Αἱ διηγήσεις αὗται προῆλθον ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι, ἐφ' ὅσον ὁ Ἰούδας ἔσφαλεν, ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ ἐμφανῆ τὴν τιμωρίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐνδείξεις ἐν τῇ διηγῆσει τοῦ Ματθαίου, ὅτι αὕτη εἶναι ἀνάπτυξις ὑπαρχούσης ἀσαφοῦς παραδόσεως, διαβλέπει ὁ J. Frey⁶³, ὅστις διὰ σειρᾶς ἀστηρίκτων συλλογισμῶν καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ διήγησις αὕτη στερεῖται ἱστορικότητος⁶⁴. Ὁμοίως ὁ F. K. Feigl⁶⁵ θεωρεῖ ὅτι αἱ διάφοροι διηγήσεις κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τῶν πρώτων χριστιανῶν ἐξ αἰτίας τοῦ μεγίστου ἐνδιαφέροντος, ὅπερ ἐδείκνυον οὗτοι περὶ τοῦ τέλους τοῦ Ἰούδα. Ὁ Feigl πειρᾶται, ὅπως ἀναγάγῃ τὰς σχετικὰς διηγήσεις εἰς χωρία τῆς Γραφῆς, ἅτινα οἱ χριστιανοὶ ἤθελον νὰ ἐμφανίσωσιν ὡς πληρωθέντα. Χωρία τῆς Γραφῆς ἀπετέλεσαν, κατ' αὐτόν, τὸν ἀρχικὸν πυρῆνα τῶν διηγήσεων, ἅς ἀνέπτυξεν ἡ μεταγενεστέρη παράδοσις. Οὕτω, τῆς ἀφηγήσεως τῶν Πράξεων ὁ πυρῆν εἶναι τὰ ἐν 1,20 παρατιθέμενα χωρία Ψαλμ. 69,26 καὶ 109,8. Τὰ χωρία ταῦτα σκοποῦσι κατ' ἀρχὴν νὰ ἐηλώσωσι, κατὰ τὸν Feigl, μόνον ὅτι ὁ Ἰούδας δὲν ἠδυνήθη νὰ οἰκοδομήσῃ ἐν τῷ ἀγορασθέντι κτήματι, ὅπερ παρέμεινεν οὕτως ἔρημον. Ἡ μεταγενεστέρη παράδοσις ἐξήγησε τὴν ἔρημίαν ἐκ τῆς δυσωδίας, ἣτις ἀνεδίδετο ὑπὸ τῶν ἐκχυθέντων σπλάγγων τοῦ Ἰούδα. Ἐξ ἄλλου, ὡς βιά-

57. Das Leben Jesu, Tübingen 1835-1836, σελ. 504.

58. Αὐτόθ. σελ. 510-511.

59. Die Apostelgeschichte, ihre Komposition und ihr Charakter, ἐν Theologische Jahrbücher, 1849, σελ. 1 κ.έ. 8 κ.έ.

60. Kritik der evangelischen Geschichte der Synoptiker, Leipzig 1841-1842, τόμ. II σελ. 178 κ.έ.

61. Id. K. Lüthi, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103.

62. Vorträge und Studien, Tübingen 1907, σελ. 145-146.

63. Die Probleme der Leidensgeschichte Jesu, Leipzig 1907, σελ. 57.

64. Αὐτόθ. σελ. 73-87.

65. Der Einfluss des Weissagungsbeweises und anderer Motive auf die Leidensgeschichte, Tübingen 1910, σελ. 44-45.

σις τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Ματθαίου περὶ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ Ἰούδα κεῖται, κατ' αὐτόν, τὸ χωρίον Β' Βασ. 17,23 (ἐνθα ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἀχιτόφελ «ἀπήγξατο») ⁶⁶. Διὰ παρομοίων ἀθαιρέτων συνδυασμῶν ἐρμηνεύουσι τὰ γεγονότα καὶ οἱ K. Weidel ⁶⁷ καὶ P. W. Schmidt ⁶⁸. Ὁμοίως μυθικὰ στοιχεῖα ἐν ταῖς διηγήσεσι περὶ τοῦ τέλους τοῦ Ἰούδα διαβλέπουσιν οἱ πλεῖστοι τῶν συγχρόνων διαμαρτυρομένων ἐρμηνευτῶν. Τέλος, σημειωτέον, ἔτι καὶ Ἰουδαῖοι ἐπιστήμονες ἀρνοῦνται τὴν ἱστορικότητα τῶν περὶ τοῦ τέλους τοῦ Ἰούδα ἀφηγήσεων, ὡς ὁ C. G. Montefiore ⁶⁹, ἢ τῆς ὅλης ἱστορίας τοῦ Ἰούδα, ὡς οἱ M. Joel ⁷⁰ καὶ S. Dubnow ⁷¹ καὶ ἡ Encyclopaedia Judaica ⁷².

(Συνεχίζεται)

66. «Αἱ διαφοραὶ ἀμφοτέρων τῶν ἀφηγήσεων (περὶ τοῦ τέλους τοῦ Ἀχιτόφελ καὶ τοῦ Ἰούδα) εἶναι τόσον μεγάλαι, ὅσον καὶ αἱ ὁμοιότητες» (E. Lohmeyer—W. Schmauch, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 375).

67. Studien über den Einfluss des Weissagungsbeweises auf die evangelische Geschichte, 1912.

68. Die Geschichte Jesu erklärt, Tübingen und Leipzig 1904.

69. The Synoptic Gospels, London 1903, Matth. σελ. 757. 768. Marc σελ. 319.

70. Blicke in die Religionsgeschichte, Breslau 1883, τόμ. II σελ. 150.

71. Die Geschichte des jüdischen Volkes, 1925, τόμ. II σελ. 535.

72. Ἄρθρ. Christentum.